

N:o 2.

Ank. till Riksd. Kansli den 5 Mars 1873, kl. 2 e. m.

Första Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 1, i anledning af väckt motion derom, att alla studerande vid rikets universitet, som ämna inträda i presteståndet, böra före afläggande af de egentliga embetsprofven, så framt de ej aflagt filosofie-kandidatexamen, undergå den teologico-filosofiska examen.

Under eriuran derom, att så väl Riksdagen 1867 som det första allmänna Svenska Kyrkomötet 1868 hos Kongl. Maj:t anmält sin öfvertygelse om otillräckligheten af den allmänna bildning, som fordras för inträde i prestembetet, i det att Riksdagen önskat en utsträckt tjänstårsberäkning för att uppmuntra teologie studerande till afläggande af detta prof, men Kyrkomötet, hvars yttrande Kongl. Maj:t behagat infordra öfver Riksdagens underdåniga skrifvelse, ansett att detsammans afläggande borde fordras såsom oundgängligt vilkor för rättigheten att sedermera undergå den s. k. dimissionsexamen och öfriga kunskapsprof, hvilka erfordras för vinnande af ordination till det andliga ståndet; har Herr *Bergstedt*, i en till Utskottet hänvisad motion, föreslagit, att Riksdagen måtte besluta i underdånighet anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t i nåder förordna, att samtliga teologie studerande böra såsom vilkor för rättigheten att

Bih. till Riksd. Prot. 1873. 8 Saml. 2 Afd. 1 Band. 2 Häft.

aflägga de teologiska profven, hafva inför filosofisk fakultet undergått den teologico-filosofiska examen. Vid remissen af motionen yttrade Grefve *Hamilton, Henning*, jemte sitt instämmande i förslaget, den önskan, att det Utskott, som finge uppdrag att handlägga motionen, skulle åt densamma gifva en större utsträckning, så att Riksdagen skulle hos Kongl. Maj:t begära en revision af stadgarne för nämnde examen, i ändamål att något öka kunskapsfordringarne, på det att en fastare grund derigenom måtte läggas för de blifvande presternas humanistiska bildning, än denna examen för det närvarande förutsätter.

Såsom skäl för sitt förslag har motionären erinrat om de starka rörelser, hvilka föregå såväl inom den evangeliskt-lutherska kyrkan i Sverige, som inom likartade kyrkosamfund i andra länder, och hvilka "göra det mer och mer nödvändigt att de som egna sig åt det presterliga ståndet förvärfva icke blott teologiska fackstudier, utan ock af allmän vetenskaplig och humanistisk bildning åtminstone ett så stort belopp att de icke blifva allt för mycket stående tillbaka, i jemförelse med de öfriga uppfostrade klasserna i samhället, så vida ej religionsundervisningen skall sjunka i ton och det andliga uppfostrarekallet falla i missaktning." Den här uttalade farhågan synes Utskottet icke obefogad; den högre vetenskapliga och klassiska bildning, som förut från de högre elementarläroverken tillflöt det svenska presterskapet, kommer delsamma, efter de förändringar befodringslagarne och lönevilkoren för elementarläroverkens lärare på sednare tiden undergått, nu mera högst sällan till godo, hvarföre också erfarenheten tydligt ådagalagt, att de yngre medlemmarne af presteståndet, om också i allmänhet jemnare i sina egentliga embetsstudier, äro de äldre generationerna betydligt underlägsna i den allmänna lärdom och odling, som är så nödvändig för upprätthållande af ståndets anseende. En universitetsprofessor, som vid 1867 års riksdag var ledamot af Andra Kammaren och der väckte det förslag, på hvilket samma Riksdags förenämnda underdåniga skrifvelse grundade sig, erinrade om det nedslående förhållandet, att den vid universiteten studerande ungdomen hysar en allmänt utbredd åsigt, enligt hvilken den studerande, som ej eger kunskaper eller förmåga till något annat, alltid duger till att aflägga profven för inträde i presteståndet, och att således, sedan den forna kameral-examen blifvit afskaffad, det andliga lärarembetet blifvit den nödfallsutväg, på hvilken de torftigast begåfvade ynglingarne äro anvisade att söka den utkomst de icke kunna förvärfva på svårare och derföre mera ansedda studiebanor. Utskottet anser icke otroligt att detta sorgliga förhållande haft en icke ringa andel i den på sednare tider så mycket öfverklagade prestbristen, hvilken icke synes kunna tillräckligt förklaras ensamt af de ökade möjligheter till förvärf och anseende, som blifvit öppnade genom industriens och den ekonomiska verksamhetens ständigt fortgående utveckling. Om man nemligen jemför de utsigter till inkomstgivande befodran, som öppna sig på den presterliga banan, med

motsvarande utsigter på andra vägar, hvilka fordra vida längre och mera omfattande förberedande universitetsstudier, finner man utan svårighet att det icke är de ekonomiska villkoren som här företrädesvis verka afskräckande. Utskottet skulle därför föreställa sig att en stegring i de kunskapsfordringar, hvilka nu äro villkor för inträde i predikoståndet, skulle, långtifrån att öka prestbristen, snarare minska den, emedan det högre anseende, som genom ökade kunskaper skulle vinnas åt presteståndet, otvifvelaktigt måste till detsamma draga mången bättre begåfvad yngling, och då väl i alla händelser de ifrågasatta förändringarne af det presterliga examensväsendet icke komma att träda i kraft förrän efter ett eller annat års förlopp, skulle under tiden de mindre begåfvade teologie studerande skynda att aflägga de nu föreskrifna profven och således kandidaterna för inträde i predikoståndet under den närmaste framtiden icke obetydligt förökas.

Det är också anmärkningsvärdt att, ehuru den teologico-filosofiska examens afläggande hittills icke varit obligatoriskt föreskrifvet utan berott af examinandens fria val, utan att medföra någon annan fördel än beräkningen af ett ytterligare presterligt tjänstår samt rättigheten att sedermera aflägga teologie kandidatexamen, har antalet af de teologie studerande, som, sedan införandet af den teologico-filosofiska examen, vid Upsala universitet underkastat sig densamma, utgjort något mer än 30 procent af dem som under samma tid aflagt dimissionsexamen, och likaledes vid Lunds universitet efter år 1868 mer än 33 procent af dem, som sedan dess der undergått teoretisk-teologisk examen, en omständighet, hvilken synes bevisa att de studerande sjelfva känt behovet af en fullständigare allmän bildning än den som de medfört från elementarläroverken. Lägges nu dertill, att kunskapsfordringarne för afgangen från elementarläroverken synas komma att undergå en ganska betydande inskränkning och att det presterliga kallet är bland alla dem, för hvilka förberedande studier ske vid universiteten, det enda för hvilket icke fordras afläggande inför filosofisk fakultet af prof på högre allmänna insigter än som vid elementarläroverken kunna inhemtas, och tager man slutligen i öfvervägande huru mycket strängare fordringar på prestens humanistiska bildning ställas i andra protestantiska länder, icke minst i våra grannriken, kan man lätt förklara den synnerliga ifver, hvarmed universitetens teologiska fakulteter fordrat införandet af det nya kunskapsprofvet, och den högst aktningvärdade beredvillighet, hvarmed de filosofiska fakulteternas professorer förklarar sig villige att underkasta sig det förökade arbete, som för dem skulle blifva en följd deraf, att den teologico-filosofiska examen förklarades obligatorisk för alla som ville inträda i predikoståndet.

I den underdåniga skrivelse, hvilken 1868 års Kyrkomöte aflät till svar på Kongl. Maj:ts remiss af 1867 års Riksdags skrivelse, förklarade sig mötet anse den nuvarande presterliga bildningen otillräcklig och uttalade särskildt sin

önskan, "att fordringarne på denna bildning, så vidt densamma kan genom lag föreskrivas och medelst examina pröfvas, måtte höjas utöfver den nuvarande, särskildt derigenom att en fastare vetenskaplig grund och ett allmänt humanistiskt underlag för de teologiska studierna beredes." Det är nemligen väl bekant att de teologiska fakulteternas lärare, i brist af detta underlag, hittills icke kunnat ställa sin undervisning och sina examensfordringar på en sådan höjd, som motsvaras af de teologiska studiernas närvarande ståndpunkt och behovet af insigt för en tillfredsställande utöfning af den presterliga verksamheten. Det fattas i allmänhet de teologie studerande den grundläggande språkbildning, utan hvilken studiet af de fornspråk, på hvilka vår religions heliga urkunder äro ursprungligen författade, icke kan med framgång bedrivas, äfven som den skärpa i tanken och den förmåga af följdriktig slutkonst, hvilka endast förvärfvas genom någon bekantskap med de formela filosofiska kunskapsarterna. Icke heller kan den bibliska exegetiken och isagogiken med framgång studeras utan en närmare kännedom af den äldre historien och den profana fornkunskapen, hvilka vetenskaper jemte de profana språkstudierna, såsom motionären erinrat, med hvarje dag framflytta sitt arbetsfält närmare det område, som hittills ansetts vara förbehållet åt den bibliska språk- och fornforskningen.

Då Utskottet sålunda i likhet med motionären anser den teologico-filosofiska examen böra blifva obligatorisk för alla dem som egna sig åt det presterliga kallet, finner emellertid Utskottet nödvändigt, att nämnde examen bringas till närmare likställighet med de motsvarande prof, hvilka föregå fackstudierna inom medicinska och juridiska fakulteterna, och Utskottet anser detta så mycket angelägnare, som enligt Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 17 December 1869 de som undergått den teologico-filosofiska examen äro berättigade att aflägga teologie-kandidatexamen, hvilken till sin litterära halt visserligen icke står efter de analoga lärdomsproffen inom medicinska och juridiska fakulteterna.

Tillser man nu huru det förhåller sig med de förberedande filosofiska examina, så fordras enligt Kongl. Maj:ts nådiga skrifvelse af den 22 April 1853, för så väl medico- som juridico-filosofiska examen, att den examinerade erhållit, efter de för filosofie-kandidatexamen bestämda grunder, minst åtta betygsenheter, och bland dessa minst approbatur, för *medico-filosofiska examen* i fysik, kemi, botanik, zoologi och latinska språket, samt för *juridico-filosofiska examen* i teoretisk och praktisk filosofi, historia, statistik, matematik och latinska språket, samt de öfriga betygen efter examinandens val, antingen i nyssnämnda eller andra till filosofiska fakultetens läroombåde hörande kunskapsämnen, hvaremot för den *teologico-filosofiska examen*, enligt Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 3 Mars 1865, endast fordras, jemte latinskt stilprof, vitsordet "godkänd" i latinska, grekiska och hebreiska språken, teoretisk filosofi och historia, således fem betygsenheter.

Att en tillfredsställande utöfning af religionslärarens verksamhet behöfver och förutsätter humanistiska insigter af en mera omfattande beskaffenhet än den som innefattas i dessa fem betygsenheter, anser Utskottet icke erfordra någon vidlyftig bevisning. Den förberedande allmänna bildning, hvarom här är fråga, har ett dubbelt ändamål, dels att inleda och grundlägga de speciellt presterliga fackstudierna, dels att tillfredsställa krafvet på en högre och mera omfattande humanistisk odling hos innehafvarne af det presterliga embetet. "Det går icke an", yttrar motionären, "att det stånd, som skulle representera den högsta andliga odlingen, till hvars blomning alla andra mänskliga kunskapssferer väl borde samverka, står främmande för de med hvarje dag rikare tillväxande resultaten af den vetenskapliga forskningen." För uppnåendet af båda dessa ändamål äro goda språkliga studier nödvändiga, och fordringarne på godkända kunskaper i såväl de båda klassiska språken som det hebreiska kunna följaktligen icke eftergifvas. Det samma är förhållandet med teoretisk filosofi och historia, men då läroämnet etik efter den gallande fördelningen faller inom den praktiska filosofiens område, föreställer sig Utskottet att betyget "godkänd" äfven i detta läroämne borde vara obligatoriskt. Utan att inlåta sig i detaljerna af de examensföreskrifter, som kunna blifva beroende af ett framtida ordnande af de öfriga förberedande examina inför filosofisk fakultet, anser Utskottet emellertid önskligt, att fordringarne i den teologico-filosofiska examen, i afseende på studiesätt, pensa och valet af författare som böra genomgå, ordnas i närmare öfverensstämmelse med det blifvande fackstudiet, än hvad hittills i allmänhet varit händelsen.

För att den teologico-filosofiska examen icke måtte komma i en för mycket underlägsen ställning till de öfriga förberedande examina inför filosofisk fakultet torde en ytterligare betygsenhet böra tilläggas, och Utskottet har föreställt sig att detta med största fördel skulle kunna ske, om examinanden egde frihet att efter eget val söka det inom någon af naturvetenskaperna. I den protestantiska kyrkans äldre dagar var det ingenting ovanligt att dess medlemmar intogo framstående rum äfven inom den profana lärdomen, och att sådana vetenskapliga sysselsättningar välgörande återverkade på deras teologiska studier genom att skärpa deras logik, vidga deras allmänna synkrets och gifva dem en friare, mera omfattande åskådning af föremålen för deras egentliga fackstudier, torde här endast behöfva antydvas. Under den ytterliga arbetsfördelning, som den vetenskapliga forskningen i sednare tider undergått, kan ingen af presten fordra universallärdom, men det är af vigt att han icke står allt för mycket tillbaka i det slag af odling, som med hvarje dag, åtminstone i sina resultat, mer och mer utbreder sig till den större allmänheten. Vårt fädernesland har ännu i sednare tider haft den lyckan att bland sitt presterskap räkna särdeles framstående naturforskare, och, utan att tala

om det anseende hvarmed en sådan lärdom omgifvit deras personer, finner man lätt, huru bekantskapen med naturen i allmänhet, verldssystemet, de geologiska bildningarne och de organiska lifsformerna, måste vidga sådana mäns synkrets samt göra det lättare för dem att i utöfningen af sina embetspligter fatta sina åhörarens föreställningssätt och af dem sjelfva fattas. Den svenska landsbygden erbjuder rika tillfällen för sådana undersökningar, och om presten från sina akademiska studier medförde smak för, och någon vana vid, iakttagelser inom naturens områden, skulle han icke blott ega ett värdefullt tillfälle att på ett angenämt sätt fylla lediga stunder, utan äfven kunna direkt gagna vetenskapen och med sitt exempel lifva andra till liknande förädlade sysselsättningar.

I Kyrkomötets ofvan omförmälda underdåniga skrifvelse vidrördes äfven andra anordningar af de presterliga examina, hvilka emellertid icke torde böra blifva föremål för Riksdagens uppmärksamhet, då de ingå i kyrkolagens bestämmelser och i sådan form å nyo komma under Kyrkomötets handläggning. Annat är förhållandet med det föreliggande ämnet, som från början blifvit af Riksdagen sjelf upptaget, och derifrån blifvit af Kongl. Maj:t till Kyrkomötets behandling hänvisadt. Man kan väl ock säga, att detta ärende, såsom sammanhängande med den allmänna undervisningen, icke bör vara för Riksdagen främmande. Väl torde det kunna antagas att det i höst sammanträdande andra allmänna svenska Kyrkomötet icke skall frångå den öfvertygelse, som blifvit uttalad af det första, om nödvändigheten att gifva prestbildningen en fastare vetenskaplig grundläggning samt ändamålsenligheten att i sådant syfte göra den teologico-filosofiska examen obligatorisk för alla blifvande teologie studerande, som icke aflagt filosofie-kandidatexamen; men Kyrkomötet torde finna betänklighet vid att två gånger å rad falla Kongl. Maj:t besvärlig med underdånig skrifvelse i samma sak och af alldeles enahanda innehåll, då mötet endast genom hänvisning från Riksdagen första gången hade anledning att taga saken under sin behandling. Annorlunda är förhållandet med Riksdagen, från hvilken iniativet utgått, och för hvilken det icke är ovanligt att i underdåniga skrivelser å nyo anmäla förut inför tronen framburna önsknings, i händelse en längre tid förflutit sedan de först framställdes.

På grund af hvad ofvan blifvit förebragt får Utskottet föreslå,

att Riksdagen måtte besluta i underdånighet anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t i nåder förordna, att teologie studerande, som icke aflagt högre examen inför filosofisk fakultet, skola före den egentliga embetspröfningen hafva undergått teologico-filosofisk examen samt att Kongl. Maj:t i sammanhang dermed täcktes taga i öfvervägande, huru-

vida icke föreskrifterna för den teologico-filosofiska examen borde undergå en sådan förändring, att en fastare vetenskaplig grund och ett mera utsträckt humanistiskt underlag för de blifvande embetsstudierna beredes, än som genom denna examen i dess nuvarande skick lärer kunna åstadkommas.

Stockholm den 5 Mars 1873.

På Utskottets vägnar:

Henning Hamilton.
